

«ЗАХОПЛЕННЯ ДЕРЖАВИ» (STATE CAPTURE): ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ПОНЯТТЯ

Пікуля Т. О.

У статті розглядається поняття «захоплення держави» (state capture) як складної форми системної корупції, що проявляється в нерівноправному впливі приватних інтересів на формування державної політики, законодавчих та адміністративних актів, призначення осіб на ключові керівні посади й розподіл державних ресурсів. Акцент зроблено на українському контексті: проаналізовано організаційні особливості діяльності таких інституцій, як Національне антикорупційне бюро України (НАБУ), Рада національної безпеки і оборони України (РНБО) та Офіс Президента України, де формальні повноваження часто використовуються для задоволення приватних чи кланових інтересів з порушенням конституційних норм.

Мета дослідження - з'ясувати теоретико-правовий зміст поняття «захоплення держави», виокремити характерні ознаки цього явища та окреслити його відмінності від близького за природою, але іншого за змістом поняття «кризова держава». Методологічна основа роботи ґрунтується на комплексному застосуванні методів історико-юридичного аналізу, порівняльно-правового та формально-логічного дослідження. Здійснено системний огляд наукових праць українських і зарубіжних дослідників, зокрема Дж. Геллмана, Г. Зеленько, а також результатів емпіричних досліджень Світового банку.

У результаті дослідження виокремлено шість ключових ознак явища «захоплення держави»: 1) легалізація приватних інтересів через формальні державні механізми; 2) викривлення законодавчого процесу в інтересах вузьких груп; 3) контроль над судовою системою шляхом призначення лояльних суддів або прямого впливу на судові рішення; 4) концентрація влади засобами маніпулювання виборчим законодавством та інформаційним простором; 5) системний корупційний характер управлінських процесів, який веде до нерозподілу державних ресурсів на користь широкого загалу.

Порівняльний аналіз із категорією «кризова держава» дозволив встановити, що, на відміну від хаотичної дезінтеграції, притаманної кризовій, «захоплена» держава формально зберігає свою інсти-

туційність, однак функціонує в інтересах обмеженої групи осіб, що підриває легітимність влади та призводить до економічних і соціальних дисбалансів.

Наукова новизна статті полягає в комплексному правовому осмисленні «захоплення держави» як окремої форми корупційного прояву, що відрізняється від поняття «регуляторного захоплення» і «кризової держави». Запропоновано визначення, яке підкреслює системність та легітимацію приватних інтересів через державні інститути, а також окреслено відмінності між «захопленою» та «кризовою» формами дисфункції державності.

Висновки дослідження підтверджують, що Україні притаманні всі виокремлені ознаки «захоплення держави». Практична значущість полягає у розробці рекомендацій щодо посилення прозорості та підзвітності державних органів, удосконалення антикорупційного законодавства та зміцнення інституту незалежного судоустрою.

Ключові слова: захоплення держави, state capture, корупція, публічна влада, інституційна захищеність, кризова держава.

Pikulia T. O. «State capture»: theoretical and legal characteristics of the concept

This article examines the concept of “state capture” as a complex form of systemic corruption, manifested in the unequal influence of private interests on the shaping of public policy, the adoption of legislative and administrative acts, the appointment of key officials, and the distribution of state resources. The focus is placed on the Ukrainian context: the organizational features of institutions such as the National AntiCorruption Bureau of Ukraine (NABU), the National Security and Defense Council of Ukraine (NSDC), and the Office of the President of Ukraine are analyzed, where formal powers are frequently leveraged to satisfy private or clan interests in violation of constitutional norms.

The objective of the study is to clarify the theoretical content of the concept of “state capture”, to identify its characteristic features, and to delineate how it differs from the closely related but substantively distinct notion of the “crisis state”. The methodological foundation of the work rests on a comprehensive

application of historical legal analysis, comparative legal, and formal logical methods. A systematic review was conducted of the scholarly literature by Ukrainian and foreign researchers—particularly J. Hellman and H. Zelenko—as well as empirical studies carried out by the World Bank.

The research identifies six key attributes of the “state capture” phenomenon: 1) legalization of private interests through formal state mechanisms; 2) distortion of the legislative process in favor of narrow interest groups; 3) control over the judiciary by appointing compliant judges or directly influencing judicial decisions; 4) concentration of power through manipulation of electoral legislation and the information space; 5) a systemic corrupt nature of governance processes that prevents equitable distribution of state resources.

A comparative analysis with the category of the “crisis state” shows that, unlike the chaotic disintegration typical of a crisis state, a “captured” state formally preserves its institutional structures but operates to benefit a limited group of actors, thereby undermining the legitimacy of authority and causing economic and social imbalances.

The scientific novelty of the article lies in its comprehensive legal conceptualization of “state capture” as a distinct form of corruption, differentiated from both “regulatory capture” and the “crisis state”. The proposed definition emphasizes the phenomenon’s systemic nature and the legitimization of private interests via state institutions, while clearly delineating the divergences between captured and crisis forms of state dysfunction.

The conclusions confirm that Ukraine exhibits all identified features of “state capture”. The practical significance of the study lies in the formulation of recommendations to enhance the transparency and accountability of state bodies, to refine anticorruption legislation, and to reinforce the independence of the judiciary.

Key words: state capture, corruption, public authority, institutional safeguards, crisis state.

Постановка проблеми та її актуальність.

В Україні, разом із категорією «захоплення держави» набула актуальності одна із її форм, що позначається поняттям «викрадачі держави» – це суб’єкти, які фактично перетворили в приватну власність державні інститути. Відповідне явище має місце тоді, коли формально такі суб’єкти належать до органів публічної влади, але повністю контролюються та взагалі функціонують, обслуговуючи інтереси вузьких, часто непублічних осіб чи певних груп, або/і власні приватні інтереси.

Особливість організації діяльності державних інституцій в Україні полягає у тому, що деякі органи були створені або діють із порушенням конституційних норм. У більшості випадків проблема полягає не в самій ідеї створення органів,

а у способі їх формування, підпорядкування чи призначення керівництва. За роки незалежності були створені органи державної влади, діяльність чи спосіб створення яких викликав суперечки щодо їхньої конституційності. Ось окремі приклади:

1. Національне антикорупційне бюро України (НАБУ) було створено на основі Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України» у 2015 році. Однак Конституційний Суд України у 2020 році визнав неконституційним указ Президента України про призначення Артема Ситника директором НАБУ [2], оскільки Президент не має повноважень створювати органи виконавчої влади або призначати їхніх керівників. Незважаючи на це, діяльність НАБУ продовжується, а відповідний закон був частково змінений для усунення конфлікту.

2. Рада національної безпеки і оборони України (РНБО) є конституційним органом, створеним на основі статті 107 Конституції України. Проте за останні роки значно розширилися її повноваження через рішення Президента України. У 2018 році РНБО фактично почала виконувати функції судової влади, запроваджуючи санкції проти фізичних та юридичних осіб [2]. Критики вказували, що такі повноваження суперечать Конституції України, оскільки РНБО не є судовим органом, а санкції проти громадян України мають ухвалюватися лише за рішенням суду [3].

3. Найбільш яскравий приклад, який підпадає під категорію «захоплення держави», пов’язаний із функціонуванням Офісу Президента України (ОПУ). Згідно чинного законодавства ОПУ є консультативно-дорадчим органом, що забезпечує роботу Президента України. Втім, у суспільстві часто виникають звинувачення у тому, що ОПУ фактично узурпує функції виконавчої влади, що суперечить принципам Конституції України [4].

Вищенаведені аргументи демонструють, що дослідження категорії «захоплення держави» є надзвичайно важливим для розуміння механізмів, які дозволяють приватним інтересам впливати на державну політику, та для розробки ефективних заходів протидії, спрямованих на забезпечення прозорості та підзвітності державних інституцій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Поняття «захоплення держави» (state capture) уперше був використаний Світовим банком у 2000 році для опису ситуацій у країнах Центральної Азії, де малі корумповані групи використовували свій вплив на державних посадовців для привласнення державних рішень з метою зміцнення власних економічних позицій [5].

В науковому дискурсі відповідне поняття з'явилося наприкінці 1990-х років у контексті дослідження політичних та економічних трансформацій у постсоціалістичних країнах Східної Європи та колишнього Радянського Союзу. Цей термін був введений для опису ситуацій, коли приватні інтереси, зокрема великі корпорації або олігархи, впливають на формування державної політики, законодавства та регуляторних норм з метою отримання власної вигоди, що суперечить інтересам суспільства.

Одним із перших дослідників, які систематизували це явище, був Джоел С. Геллман, який у співавторстві з Гері Джонсом та Даніелем Кауфманом опублікував статтю «Confronting the Challenge of State Capture in Transition Economies» у вересні 2001 року [6]. У цій роботі автори визначили «захоплення держави» як спроби фірм впливати на формування законів, політики та управління державою на свою користь шляхом підкупу державних посадовців.

Дослідження Джоел С. Геллмана та його колег базувалося на опитуванні майже 4 000 підприємств у 22 країнах з перехідною економікою, що дозволило їм виміряти рівень цього явища та порівняти його між різними державами. Вони виявили, що «захоплення держави» є однією з найнебезпечніших форм корупції, яка підриває демократичні інститути та гальмує економічний розвиток [7].

Згодом поняття «захоплення держави» стало широко використовуватися в політичній науці та економіці для аналізу корупційних практик у різних країнах, зокрема в Україні, де олігархи відігравали значну роль у політичному житті. Дослідники зазначають, що цей феномен є характерним для суспільств із слабкими інституціями та перехідною економікою, де відсутні ефективні механізми протидії корупції та забезпечення прозорості державного управління [8].

Самостійним предметом наукового дослідження поняття «захоплення держави» постало у роботі Галини Зеленько «Феномен Capture State: зміст, наслідки і особливості функціонування в Україні», у якій авторка дослідила природу та наслідки «захоплення держави» в українському контексті [9].

Вагомий внесок у розробку досліджуваної теми внесла наукова стаття «Black, grey or white? Finding the new shade of corruption in Ukraine». У цій праці Анна Марковська та Олексій Сердюк проаналізували корупційні практики в Україні, зокрема феномен «захоплення держави» організованими злочинними групами [10].

Метою цієї статті є з'ясування теоретико-правового змісту поняття «захоплення держави».

Виклад основного матеріалу. Із проаналізованих нами вище наукових публікацій випливає, що поняття «захоплення держави» виникало як реакція на нові форми корупції, що з'явилися в період трансформації постсоціалістичних країн, і стало важливим інструментом для розуміння та аналізу взаємодії між приватними інтересами та державними інституціями в сучасному світі.

Дослідники виділяють кілька ключових аспектів, які притаманні поняттю «захоплення держави»:

1. Вплив на формування законів та політики. На відміну від інших форм корупції, які зазвичай спрямовані на вибіркове застосування вже існуючих законів, захоплення держави передбачає вплив на формування нових законів та політики, що захищають та просувають інтереси впливових акторів.

2. Роль приватних інтересів. Приватні інтереси, зокрема великі корпорації або олігархи, можуть маніпулювати державними інституціями, такими як законодавча та виконавча влада, міністерства та судова система, або впливати через корумпований виборчий процес, щоб забезпечити прийняття рішень на свою користь.

3. Відмінність від регуляторного захоплення. Хоча поняття «регуляторне захоплення» стосується впливу на конкретні регуляторні органи, захоплення держави охоплює ширший спектр державних функцій, включаючи формування конституційних та законодавчих норм, призначення на ключові посади та розподіл державних ресурсів.

У контексті пострадянських країн, зокрема України, явище захоплення держави автори наукових праць пов'язують з олігархічними структурами, які, використовуючи політичний вплив, встановлюють правила гри на користь власного бізнесу. Що призводить до обмеження конкуренції, монополізації певних секторів економіки та отримання преференцій у доступі до державних ресурсів. Тобто, стосується ситуації, коли окремі особи, групи, бізнес-структури або інші приватні інтереси впливають на державні органи, політиків або державну політику з метою отримання вигоди. У цьому випадку державні рішення приймаються не в інтересах суспільства, а на користь вузького кола осіб [11].

На основі наведених точок зору науковців пропонуємо терміном «захоплення держави» (state capture) позначати таку форму системної корупції, за якої політичні та економічні еліти або окремі

групи приватних інтересів значною мірою впливають на формування державної політики, законодавства, функціонування державних органів та установ у власних інтересах, що суперечить інтересам суспільства.

Цей процес полягає не лише у використанні корупційних схем, але й у легалізації приватних інтересів через формальні державні механізми, такі як закони, політичні та судові рішення.

Теоретико-правовий зміст досліджуваного поняття найбільш повно можна розкрити через притаманні даному явищу ознаки. Пропонуємо наступні ознаки, які характеризують сутність та зміст «захоплення держави»:

1. Легалізація приватних інтересів через державні механізми. Захоплення держави характеризується тим, що приватні інтереси інтегруються у формальні державні механізми. Закони, політичні та судові рішення стають засобом офіційної легітимації таких інтересів, що дозволяє уникати прямого порушення законодавства, але зводить нанівець принцип верховенства права. На відміну від традиційної корупції, де рішення ухвалюються неформально, захоплення держави полягає у створенні законодавчих та адміністративних умов для офіційної реалізації приватних інтересів. Внаслідок цього державні рішення, спрямовані на забезпечення суспільного добробуту, замінюються рішеннями, які переважно приносять вигоду конкретним зацікавленим сторонам. У таких випадках політика ухвалюється не через демократичні механізми, а через непрозорі канали впливу, такі як корупційні угоди, шантаж або приховані домовленості. Ця ознака зумовлює викривлення функцій державних органів, які перестають діяти в інтересах більшості та стають залежними від вузького кола впливових осіб.

2. Викривлення законодавчого процесу. Одним із найважливіших механізмів захоплення держави є маніпулювання законодавчим процесом, що дозволяє певним групам легітимізувати свої інтереси. Це може відбуватися через лобіювання законів, які створюють сприятливі умови для конкретних бізнесів або обмежують конкуренцію в певних секторах економіки. Наприклад, прийняття законодавчих актів, що закріплюють монополії або встановлюють бар'єри для входження нових учасників на ринок. Такий підхід підриває рівноправність усіх суб'єктів господарювання перед законом і спричиняє викривлення ринкових механізмів. У підсумку, демократичні процедури перетворюються на формальний процес, що лише

прикриває прийняття рішень на користь вузьких груп. Це підриває правову основу держави, створюючи нормативну базу для несправедливості.

3. Контроль над судовою системою. Судова влада, яка покликана забезпечувати верховенство права та незалежний розгляд суперечок, стає ще одним інструментом у руках тих, хто захоплює державу. Контроль над судовою системою досягається через підкуп суддів, політичний тиск або призначення лояльних осіб на ключові судові посади. Це дозволяє впливати на результати судових рішень, які часто ухвалюються на користь зацікавлених осіб або груп. Відсутність незалежності судів не лише підриває довіру громадян до системи правосуддя, але й сприяє збереженню та посиленню домінування приватних інтересів у державному управлінні.

4. Концентрація влади. Захоплення держави супроводжується зосередженням влади в руках обмеженої кількості людей, що обмежує демократичні механізми прийняття рішень. Це проявляється у створенні перешкод для політичної конкуренції, таких як маніпуляції виборчим законодавством, підкуп виборців або монополізація медіа-простору. У результаті громадяни позбавляються реальної можливості впливати на процес формування влади. Така концентрація влади створює умови для утвердження авторитарного стилю правління, де політичні рішення ухвалюються без урахування інтересів широких верств населення.

5. Корупційний характер процесів управління. Захоплення держави тісно пов'язане із системною корупцією, яка стає базовим інструментом впливу на державні рішення. Використання корупційних схем дозволяє приватним інтересам неформально отримувати доступ до ресурсів та привілеїв, які мають належати суспільству. Економічний аспект захоплення держави включає розподіл державних контрактів, доступ до природних ресурсів, субсидій або інших форм державної підтримки за непрозорими механізмами. Внаслідок цього ресурси, які могли б бути спрямовані на розвиток інфраструктури, соціальних послуг або освіти, потрапляють у розпорядження вузького кола осіб, що створює значні втрати для суспільства. Така ситуація поглиблює нерівність, знижує якість державного управління та сприяє посиленню бідності.

Наведені ознаки, що розкривають зміст поняття захоплення держави демонструють системний характер цього явища, яке охоплює всі ключові аспекти функціонування держави: від політики та економіки до судової влади. Їх взаємозв'язок

сприяє утвердженню нерівноправності в суспільстві, послабленню демократичних інститутів та уповільненню економічного розвитку. Відтак заключною ознакою поняття «захоплення держави» є наступна:

Системний характер явища. Захоплення держави не є разовим чи ізольованим явищем. Воно набуває системного характеру, охоплюючи всі рівні державної влади - законодавчу, виконавчу, судову - забезпечуючи приватним інтересам довгостроковий вплив на державну політику та економіку, стає частиною повсякденної практики функціонування державних інститутів.

Таким чином, запропоновані ознаки дають змогу чітко ідентифікувати явище «захоплення держави», його особливості та наслідки для суспільного розвитку й державного управління. На їхній основі поняття «захоплення держави» можна відрізнити від близького, але рівнозначного поняття «кризова держава» (або крихка держава (*fragile state*)) [13]. Обидві досліджувані категорії є важливими для політичної та соціологічної науки, але відображають різні аспекти дисфункції державних інституцій. Попри те, що між ними існує певна спільність, вони мають суттєві відмінності як за своїм змістом, так і за проявами. Глибше дослідження цих понять дозволяє не лише зрозуміти їх сутність, але й проаналізувати, як вони співвідносяться між собою.

«Захоплення держави» є явищем, за якого групи еліт — економічних, політичних або обох разом — отримують контроль над ключовими інституціями держави, використовуючи їх для досягнення своїх приватних інтересів. Це явище характеризується системною корупцією, маніпулюванням законодавством, підривом судової незалежності та підпорядкуванням адміністративних і правоохоронних органів інтересам вузького кола осіб. Держава в такому стані перестає функціонувати як механізм, що служить суспільному благу, а перетворюється на інструмент реалізації приватних інтересів. При цьому, формальна структура держави залишається незмінною: інституції продовжують існувати, проводяться вибори, ухвалюються закони, але їхній реальний зміст визначається інтересами тих, хто захопив державу.

У той же час, «кризова держава» — це поняття, яке відображає стан глибокої політичної, економічної чи соціальної дезінтеграції. Такий стан характеризується втратою державою своєї функціональної спроможності та легітимності. Кризова держава не може забезпечити базові функції, такі

як гарантування безпеки, правопорядку, соціального захисту, або економічної стабільності. Це супроводжується розпадом суспільної довіри до інституцій, політичною нестабільністю, зростанням конфліктів і, часто, зовнішнім втручанням. На відміну від «захоплення держави», кризова держава характеризується хаосом і слабкістю, тоді як «захоплена держава» зберігає структуру, але функціонує у викривленій формі [14].

Попри різну природу цих явищ, вони мають певні точки перетину. Наприклад, обидва стани супроводжуються ослабленням державних інституцій та їхньою неспроможністю ефективно виконувати свої функції. У випадку «захоплення держави» ця неспроможність є контрольованою і зумисною, тоді як у кризовій державі вона набуває неконтрольованого характеру. Спільною рисою також є зниження довіри громадян до держави та поширення корупції. Водночас, ці явища часто взаємопов'язані причинно-наслідковим зв'язком. Захоплення держави може призводити до її кризи, коли викривлені політичні й економічні процеси призводять до глибокої нестабільності. Наприклад, якщо корумповане управління спричиняє економічний колапс, це може спровокувати політичну кризу, соціальні заворушення та подальший розпад держави. У свою чергу, кризова держава, ослаблена та дезінтегрована, стає легкою мішенню для захоплення з боку нових еліт або зовнішніх акторів.

Історичні приклади демонструють ці складні взаємозв'язки. У випадку Південноафриканської Республіки за часів Джейкоба Зуми ми бачимо явище «захоплення держави», коли впливова бізнес-група родини Гупта фактично контролювала багато державних процесів. Результатом стало ослаблення державних інституцій, що поставило країну на межу соціально-економічної кризи. Інший приклад — Сомалі у 1990-х роках, яке через громадянську війну перетворилося на кризову державу, втративши спроможність функціонувати як єдина політична структура. При цьому слабкість держави зробила її вразливою до захоплення окремими клановими групами.

Таким чином, «захоплення держави» та «кризова держава» є окремими, але пов'язаними між собою феноменами. Перше стосується викривленої, але контрольованої форми функціонування держави, тоді як друге характеризує її дезінтеграцію та неспроможність. Окрім того, у випадку «захоплення держави» контроль над ключовими інституціями зберігається, але він знаходиться в руках вузької групи осіб чи еліт.

Держава продовжує функціонувати, хоч і викривлено. У кризовій державі відбувається хаотична або повна втрата контролю над державними функціями. Захоплена держава зберігає формальну спроможність здійснювати політичні й економічні функції, але в інтересах певної групи. Кризова держава зазвичай є неспроможною виконувати свої основні функції навіть на базовому рівні.

Спільним між «захопленням держави» та «кризовою державою» є те, що обом поняттям притаманно: деградація інституцій, втрата суспільного інтересу як пріоритету, поширення корупції, соціальні наслідки — зниження довіри громадян до держави, що спільно притаманне обом явищам, веде до втрати легітимності влади.

У деяких випадках захоплення держави може стати причиною виникнення кризової держави. Наприклад, системна корупція, викликана захопленням держави, може призвести до економічного краху, соціального невдоволення і врешті-решт до кризи державності. Водночас кризова держава може стати об'єктом захоплення через слабкість своїх інституцій. Це створює своєрідний цикл: захоплення держави підриває її ефективність, а криза інституційності робить державу вразливою до нових форм захоплення.

Прикладом такого взаємозв'язку може бути Україна у 2010–2014 роках. Політичний режим Віктора Януковича характеризувався захопленням державних інституцій олігархічними групами. Це призвело до економічної кризи, соціальних протестів і врешті-решт до політичної кризи та часткової втрати державного контролю над територіями після анексії Криму і початку військових дій на Донбасі.

Окрім того, виявлений взаємозв'язок між феноменами «захоплення держави» та «кризової держави» свідчить про ризик їхньої взаємної ескалації, що може призводити до довготривалого підриву державності. Цей аспект потребує додаткових наукових досліджень для розробки комплексних підходів до запобігання подібним явищам

Висновки. Проведене дослідження демонструє, що Україні притаманна низка ознак, характерних для феномену «захоплення держави». Мають місце прояви легалізації приватних інтересів через державні механізми, маніпулювання законодавчим процесом, підпорядкування судової влади, системної корупції. Попри це, варто врахувати, що в Україні є також фактори, які стримують повне утвердження моделі «захопленої держави». Зокрема, наявність активного громадянського суспільства, яке постійно привертають увагу до

випадків корупції та зловживань, відіграє важливу роль у боротьбі із цим явищем. Таким чином, Україну можна розглядати як державу, що має суттєві елементи «захоплення», проте цей стан не є статичним. Він залежить від динаміки реформ, сили громадянського суспільства та міжнародного тиску.

Література

1. Призначення Артема Ситника директором НАБУ визнано неконституційним. Юридична газета. 28 серпня 2020 р. URL: <https://ccu.gov.ua/novyna/pryznachennya-artema-sytynka-dyrektorom-nabu-vyznano-nekonstytuciynum>
2. РНБО України запровадила санкції щодо юридичних і фізичних осіб, які пов'язані з російською агресією проти України. Рада національної безпеки і оборони України. URL: <https://www.rnbo.gov.ua/ua/Diialnist/3020.html?PRINT>
3. Санкції РНБО проти громадян України без вироків суду мають ознаки узурпації влади, - правозахисники. «Новинарня». 07 квітня 2021 р.. URL: <https://novynarnia.com/2021/04/07/sanktsiyyi-rnbo-proty/>
4. Офіс президента робить спробу повної узурпації влади під прикриттям воєнного стану. «Закрита зона». 16 жовтня 2023. URL: https://prm.ua/ofis-prezydenta-robyt-sprobu-povnoi-uzurpatsii-vlady-pid-prykryttiam-voiennoho-stanu/?utm_source=chatgpt.com
5. Звільнити захоплену державу Україна. Центр економічної стратегії. URL: https://ces.org.ua/zvilnyty-zakhoplenu-derzhavu-ukraina/?utm_source=chatgpt.com
6. Hellman J., Jones G., Kaufmann D., Schankerman M. Measuring governance and state capture: The role of bureaucrats and firms in shaping the business environment. European Bank for Reconstruction and Development. Working Paper 2000. № 51. URL: <http://www.ebrd.com/downloads/research/economics/workingpapers/wp0051.pdf>.
7. Confronting the Challenge of State Capture in Transition Economies. 2001. September. Number 3 Volume 38. URL: https://www.imf.org/external/pubs/ft/fandd/2001/09/hellman.htm?utm_source=chatgpt.com
8. Heiko Pleines "Oligarchs and Politics in Ukraine," *Demokratizatsiya: The Journal of Post-Soviet Democratization* 24, no. 1 (2016): P. 105–127. URL: <https://utppublishing.com/doi/pdf/10.3138/ukrainamoderna.25.223>
9. Зеленько Г. Феномен capture state: зміст, наслідки і особливості функціонування в Україні. *Вісник Прикарпатського університету. Серія: Політологія*. 2024. Випуск 18. С. 114–127. URL: <https://>

journals.pnu.if.ua/index.php/politology/article/view/149?utm_source=chatgpt.com

10. Markovska A., Serdiuk O. Black, grey or white? Finding the new shade of corruption in Ukraine. The Relativity of Wrongdoing: Corruption, Organised Crime, Fraud and Money Laundering in Perspective. -Nijmegen: Wolf Legal Publishers, 2015. P. 21–42.

11. Ковалевський В. О. Україна у режимі capture state: причини, політична сутність, перспективи. Зміни політичних режимів і перспективи зміцнення демократії в Україні : монографія / авт. кол.: Г. І. Зеленько (керівник, наук. ред.). Київ : ІПіЕнд ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2021. 416 с.

12. Пікуля Т.О. Загальнотеоретичні основи інтерпретації поняття кризова держава. Матеріали V-их Наукових читань присвячених пам'яті ака-

деміка В.В. Копейчикова / Редкол.: А.М. Завальний, Н.В. Лазнюк, Д.О. Тихомиров. К.: НАВС, 2015. С. 93–94.

13. Багінський А.В. Крихкі держави в умовах кризових ситуацій. Вісник НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право. 2022. Вип. 3 (55). С. 29–35.

14. Талдикін О.В. Криза держави: поняття та класифікація. Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. 2020. № 2 (105). С. 42–49.

Пікуля Т. О.,

кандидат юридичних наук, доцент,
професор кафедри теоретичної юриспруденції
Київського національного економічного університету
імені Вадима Гетьмана